

Т.В. ЛАКТИОНОВА

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.851+343.988

ПРИНЦИПИ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Розглянута необхідність обґрунтування принципів віктимологічної профілактики злочинів і запропонована їх система.

Оскільки віктимологічна профілактика доповнює традиційну [1, с.272], на основі загальних принципів кримінологічної профілактики формується надбудова зі спеціальних принципів віктимологічної превенції, що створює цілісну гармонійну дихотомічну систему.

Наукову базу щодо системи принципів кримінологічної профілактики не можна оцінити однозначно. Навіть у кульмінаційний (заідеологізований та політизований) період уваги до кримінології вивченню принципів профілактики злочинності місце майже не відводилося або присвячувалося стосовно окремих аспектів одночасно з тим, що по принципах різних галузей права їх налічувалося до 25 [2, с.115]. Дослідженню принципів кримінологічної профілактики злочинів приділяють увагу українські вчені В.В. Голіна, А.Ф. Зелінський, В.С. Зеленецький та ін. Цьому питанню також відводиться місце майже в усіх підручниках "Кримінологія".

Якщо у науковій літературі розроблено питання про принципи попередження злочинів, а у віктимології, завдяки концепціям Л. Франка, Д.В. Ривмана та ін., існують типологія жертв злочинів і класифікація заходів, що повинні реалізовуватися на різних рівнях здійснення профілактичного впливу на них, то проблематика щодо принципів віктимологічної профілактики злочинів потребує також свого обґрунтування. Фактично дослідження з цього вузького питання майже відсутні, що визначає актуальність завдання формування системи принципів віктимологічної профілактики, без дотримання яких вона може зазнати деформацій.

Принцип (лат. *principium* – основа, первоначало) - керівна ідея, основне правило поведінки [3, с.382]. Виходячи з цього, принципами віктимологічної профілактики злочинів виступають провідні ідеї, директивні вимоги, базові правила її організації й здійснення, які втілюють її сутність, соціальне призначення і функціональне спрямування. Завдяки їх життєздатності досягаються цілі та вирішуються завдання такої діяльності, визначаються характер і вид заходів, інші чинники. Вони мають значення не стільки як логічна категорія, теоретична конструкція, а з огляду на їх практичне використання; повинні бути універсальними. Без їх дотримання вона може зазнати шкідливих наслідків для суспільства, тобто втратити свою со-

ціальну цінність. Принципи віктимологічної профілактики являють собою значущі гарантії забезпечення прав і законних інтересів людей, дають правову базу для вирішення спірних питань та вдосконалення роботи з цього напрямку правозахисної діяльності.

Загально визнаними принципами профілактики злочинності, у т.ч. віктимологічної, виступають законність, гуманізм, комплексність. Деякі науковці вважають, що в сучасних умовах вона має відповідати, крім того, принципам демократизму, справедливості, науковості, індивідуалізації, своєчасності, послідовності, реальності, диференційності, яка організується на засадах системності, об'єктивності, конкретності, гласності, наступності, інформаційної забезпеченості, достатності, ефективності, гнучкості. Крім вищезгаданих, виділяються публічність, радикальність, безкомпромісність, мобільність, інтенсивність, ініціативність, конкретність, цілеспрямованість, раціональність, адекватність, економічність, пропорційність, стабільність тощо [2, с.117; 4, с.178-182; 5, с.454-455; 6, с.284; 7, с.157, 164; 8, с.81]. Головні з числа загальних принципів закріплені в Конституції України. А виходячи з перелічених концепцій, можна виділити наступні загальні принципи профілактики злочинності, що притаманні й віктимологічній.

Система попередження злочинності ґрунтується на правовій основі, тому для неї важливий головний принцип правової держави – законність. Згідно зі ст.19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством [9]. Не можна обмежити тих, хто підлягає віктимологічній профілактиці, у правах навіть з позитивною метою турботи про їх безпеку та недоторканість у спосіб, не передбачений законом. Всі заходи профілактики злочинів взагалі й віктимологічної зокрема не можуть суперечити правам людини, закріпленим в міжнародних документах і Конституції держави. Вони мають здійснюватися на виконання закону законними методами і прийомами, на законній підставі, у законних формах. Наприклад, з метою віктимологічної профілактики тероризму не можна заборонити виїзд у туристичні поїздки у регіони з підвищеним ризиком – такі, як США, Ізраїль, Ірландія, Чечня тощо. Такий вид

превенції пов'язаний, перш за все, з інформаційним попередженням на підставі законності. Не можна вживати небезпечні для оточуючих профілактичні заходи захисту, наприклад, протизаконно підводити електричний струм до будинку або огороження, щоб уникнути можливості злочинних посягань.

Ю.Д. Блувштейн наголошує на необхідності детальної регламентації компетенції суб'єктів профілактики та системи гарантій прав і законних інтересів осіб, які підлягали профілактичному впливу у законах, що регулюють діяльність однорідної групи суб'єктів профілактики злочинів [10, с.8-9].

Принцип законності тісно пов'язаний з принципом верховенства права, закріпленим у ст.8 Конституції України [9].

Принцип гуманізму полягає в орієнтуванні закону на забезпечення і захист гідності людини, її прав і свобод, повне задоволення матеріальних і духовних потреб. Зміст віктимологічної профілактики, особливо стосовно агресивних злочинів, втілює в собі людяність, оскільки дає можливість підвищення дотримання встановленої в ст.3 Конституції України найвищої соціальної цінності – життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканості й безпеки людини [9]. У той же час заходи такої превенції не можуть обмежувати ці соціальні цінності для їх же захисту, вести до десоціалізації свого адресату. Наприклад, з метою скорочення можливостей жінки аморальної поведінки зазнати сексуального насильства не можна її ізолювати від суспільства, спотворити її зовнішній облік, піддати штучно створеним стражданням, процедурам, що принижують гідність. Не можна робити акцент на негативному боці особи з підвищеною віктимністю. У процесі віктимологічної профілактики використовуються гуманні заходи, звернуті на актуалізацію корисних резервів персоналії. Поновлення її стану, захист прав жертв злочинів також відповідає принципу гуманності.

Принцип демократизму полягає в беззаперечному вираженні й реалізації волі та інтересів народу, в першу чергу пов'язаних із збереженням основних прав людини і забезпеченням її безпеки; у встановленні та неухильному дотриманні демократичного порядку віктимологічної профілактики та її нормативного забезпечення, потреб та можливостей розвитку країни.

Сучасне уявлення про демократію впливає з неприйняття будь-якої форми насильства. Дбаючи про жінок і захист їх життя і статевої свободи, не можна значно обмежити їх в правах з метою скорочення можливостей нападу на них. Так, свого часу Голда Меїр – жінка і один з лідерів-засновників Ізраїльської держави - при обговоренні проблеми щодо згвалтувань на пропозицію одного з членів уряду заборонити жінкам виходити на вулицю вночі відповіла, що треба ввести цю заборону стосовно чоловіків, які складають погрозу для жінок [11, с.261]. Цей історичний факт ілюструє і проблематичність співвідношення профілактики злочинів, спрямованої на правопорушника, з одного боку, та віктимологічної, з іншого; потребу їх збалансування саме на базі принципу демократи-

зму.

Принцип науковості диктує необхідність наукової обґрунтованості програми віктимологічної профілактики і конкретних її заходів. Він містить втілення досягнень науки і техніки; вдосконалення технічного захисту матеріальних об'єктів, особи та майна; використання вітчизняного і світового досвіду, обов'язковість прогнозування на наукових засадах наслідків профілактики та його врахування, що гарантує її якість і ефективність.

При здійсненні віктимологічної профілактики необхідно дотримуватися принципу обґрунтованості, який, за словами В.В. Голіни, "полягає в тому, що розробляти й реалізовувати необхідно тільки ті заходи попередження, які спираються на доскональну соціальну і кримінологічну інформацію про криміногенні об'єкти й за допомогою яких суспільство спроможне такі об'єкти обмежити, усунути, залюбигти їм" [12, с.30]. Відповідно суб'єкти віктимологічної профілактики повинні на основі таких відомостей зосередити свою увагу на віктимогенних одиницях.

Принцип обґрунтованості попереджувальних заходів забезпечується, як підкреслює А.Ф. Зелінський, кримінологічним аналізом демографічних, економічних та інших соціальних процесів, що впливають на динаміку злочинності в регіоні, населеному пункті [13, с.142]. Цей принцип застерігає від волюнтаризму, легковажних вольових рішень, що не мають реального ґрунту, кон'юнктурно-політичних підходів. Всілякі починання необхідно піддавати глибокій та всебічній науковій, у т.ч. спеціально-кримінологічній експертизі [2, с.121]. Тільки на цій підставі можуть прийматися відповідні оперативні, управлінські, індивідуальні рішення з наступною їх реалізацією.

Принцип економічної доцільності профілактики злочинності, який передбачає відносну простоту і вигідність заходів для досягнення результатів за мінімумом побічних наслідків [12, с.30]. Наприклад, держава не може забезпечити персональною охороною кожну особу, що знаходиться на її території. На думку А.Ф. Зелінського, одночасно не можна економічність розуміти буквально, враховуючи високу ціну злочинності [13, с.143].

Відповідно, така діяльність повинна здійснюватися раціональними шляхами, тобто очікуваний результат найбільш повно досягається завдяки найменшим, але корисним витратам. Одночасно останні мають бути адекватними тій небезпеці, яку представляють собою окремі види злочинів. На наш погляд, краще говорити про принцип доцільності взагалі, оскільки превенція, особливо кожного конкретного випадку, має бути корисною і раціональною з огляду не тільки на економічні, але й моральні, правові та інші чинники.

На особливу увагу заслуговує принцип виконуваності, що вказує на необхідність врахування всього спектру фінансових, кадрових, організаційних, технічних, юридичних та інших умов, наявність яких дозволить превенції бути реалізованою і реальною. Практика освіченого, правового, ресурсного та інформаційного забезпечення в розвинутих країнах має розгалужені та великі обсяги. Його можна назвати принципом реальності, дійсності. Реаль-

ність є в тому, що заходи впливу об'єктивно мають відповідати можливостям їх реалізації [5, с.454]. В.В. Голіна включає у свою концепцію не принцип виконуваності, а саме принцип реальності [12, с.31]. Тобто, можна говорити про принципи реальності та виконуваності як про синоніми.

Можливість реальності превентивних заходів підвищується їх цілеспрямованістю, достатністю та визначається їх адекватністю, актуальністю, конкретністю, своєчасністю та радикальністю. Радикальність віктимологічної профілактики полягає в нейтралізації віктимогенних ознак об'єктів превенції вичерпними заходами та наполегливими зусиллями, бо половинчаті заходи завжди малоуспішні.

Комплексність і диференціація заходів попередження злочинності означає підхід до них, як до єдиної системи. Комплексний підхід потребує, з одного боку, з'єднання зусиль багатьох суб'єктів попередження і зосередження сил та засобів на рішеннях напрямках попередження злочинності, а з іншого - чітку диференціацію дій кожного суб'єкта і координацію [12, с.31]. Віктимологічна профілактика має здійснюватися з урахуванням компетенції її суб'єктів, розмежуванням ланок їхнього превентивного впливу одночасно з синтезуючою інтеграцією їх дій в єдину систему. Диференційованість віктимологічної превенції міститься також в аналітичному розподілі потенційною жертвою злочину картини навколишнього світу на безпечні та небезпечні елементи, моделюванні протистояння останнім та його практичній реалізації з урахуванням індивідуальних властивостей об'єкта віктимологічної профілактики, що не притаманне іншим видам превенції.

Особливого значення набуває індивідуалізація заходів віктимологічної профілактики. Оскільки при цьому мова йде про активізацію внутрішнього потенціалу тих, хто їй підлягає, необхідно враховувати їх соціальний статус, різні його параметри. Так, методи віктимологічної профілактики звалтувань будуть залежати не тільки від віку жінок і дівчат, але й від їх віросповідання, рівня освіти, роду діяльності, особистісних рис.

Стосовно віктимологічної профілактики конкретність заходів виявляється в їх чіткому визначенні та націленості на віктимогенні об'єкти з метою нейтралізації їх віктимності та активізації їх позитивних якостей щодо недопущення віктимізації у процесі злочинних посягань. Наприклад, ст.15-1 Закону України "Про міліцію" точно регламентує гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції, що у свою чергу забезпечує й виконання принципу законності [14]. Порушення цього принципу веде до формального ставлення суб'єктів превенції.

Важливим є принцип своєчасності віктимологічної профілактики. Передчасність віктимологічної профілактики майже не має місця, бо формування правової свідомості стосовно заходів безпеки завжди бажано, але воно має бути адекватним віку, соціальному стану та іншим рисам людини. Запізнілість попереджувальної діяльності може формувати звичку віктимогенної поведінки, актуалізувати віктимізацію, значно підвищувати вірогідність

особи стати жертвою злочину.

Поступовість означає, що індивідуальний вплив має бути таким, щоб його інтенсивність послідовно нарощувалася або позбувалася залежно від результатів [5, с.454]. Спочатку використовується метод переконання у формах профілактичних бесід, тренінгів, надання допомоги побутового характеру. Якщо це не дає результатів, може використовуватися вплив соціального оточення, наприклад, родичів. Лише після цього задіється метод примусу, у т.ч. адміністративного.

Віктимологічна превенція, проводячись інтенсивно, поступово і відрізняючись конкретикою, має будуватися на основі принципу стабільності та неперервності заходів, бо їх дискретність не дозволяє системно здійснювати її та відповідно отримати необхідні стійкі результати. Фрагментарність, вибірковий підхід до оцінювання ситуацій з невираженою, прихованою віктимогенністю зводять нанівець всі аналогічні зусилля. Найважливішим правилом повинні стати старанність, скрупульозність проведення заходів віктимологічної профілактики. Має значення технічна досконалість засобів захисту й самозахисту. Все це у сумі дозволить додержуватись такого принципу віктимологічної профілактики, як ефективність. Вона скорочує можливість перетворення людини в жертву злочину та, відповідно, виконує основну мету правоохоронної діяльності. Д.В. Ривман наголошує, що віктимологічна профілактика "приречена" бути ефективною, оскільки, як мінімум, в ряді випадків відділяє жертву від злочинця і фізично (заходи самоохорони, самозахисту), і психологічно (за рахунок підготовки та інформування потенційної жертви)" [1, с.284].

До суто спеціальних принципів віктимологічної профілактики належать такі, як інтерферентність, диспозитивність, добровільність, самостійність (ініціативність), сполучення конфіденційності (щодо відомостей про потерпілих від злочинів) та інформованості (об'єктів превентивного впливу).

Якщо позичити з фізики термін "інтерференція" як перерозподіл амплітуди і фаз хвиль і радіохвиль або енергії світла [16, с.503], то інтерферентність як принцип віктимологічної профілактики має означати нейтралізацію віктимогенних чинників шляхом активізації позитивного потенціалу людини, що сприяє її захисту від злочинних посягань. Відбувається перерозподіл властивостей особистості, їх - так би мовити - векторів у напрямку підвищення її збереження і самозбереження. Активізуються її психологічні та фізичні ресурси для досягнення її стабільного існування і розвитку. Це й визначає сутність віктимологічного аспекту превентивної діяльності.

Диспозитивність - один з основних демократичних принципів цивільного права і цивільного процесу. Він означає юридичну свободу суб'єктів права визначати характер взаємовідносин на свій розсуд, на основі договору [15, с.12]. У цивілістиці це є можливістю для учасників процесу, вільно, за активною допомогою суду розпоряджуватися своїми матеріальними і процесуальними правами [16, с.399], коли захист прав відбувається за бажан-

ням потерпілого, тобто від нього залежить, звертатися за таким захистом чи залишити правопорушення без правових наслідків [17, с.45]. Як це не парадоксально, можливо й доцільно перенести цей цивільно-правовий і цивільно-процесуальний феномен на ґрунт віктимологічної профілактики, оскільки її мета у вузькому розумінні – недопущення віктимізації, у т.ч. повторної, а також збереження та поновлення невідчужуваних (абсолютних) прав жертв злочинів, у т.ч. потенційних. Без актуалізації їх внутрішніх резервів – як психологічних, так і фізичних – неможливий їх захист. Віктимологічна профілактика відбувається на основі суспільного договору, бо держава повинна забезпечувати збереження прав громадянина і людини, захищати від злочинів. Коли людина вживає заходів для забезпечення своєї недоторканості, вимагає поновлення своїх прав, вона діє вільно, на власний розсуд, за власним бажанням, і це теж відповідає інтересам держави, її стабільного існування та прогресу.

Це визначає наявність наступного принципу віктимологічної профілактики, а саме добровільності, тобто її здійснення за власним бажанням, не примусовим шляхом. Всі суб'єкти такої превентивної діяльності докладають зусиль до свідомого і підсвідомого формування поведінки об'єктів, що перешкоджає віктимізації. Без добровільної реалізації її заходів така діяльність буде малоефективною. Тому пріоритет віддається прогресивному методу переконання на противагу більш рідкому методу примусу. Йде формування правильних установок на запобігання віктимізації. Такий стан викликає до життя наступний принцип. У лінгвістичному розумінні самостійність – ініціативність, здійснення власними силами, без зовнішнього впливу, незалежно від сторонньої волі та допомоги [18, с.641]. Цей принцип актуальний для вживання заходів віктимологічної превенції самими об'єктами. Але така самостійність має підкріплюватися іншими принципами. Наприклад, без науково обґрунтованих способів її проведення, з порушенням законності така профілактика може стати шкідливою для суспільства і для самої особи, яка дбає про свій захист. Самостійно діяти об'єкт превентивного впливу може лише за наявності інформації про те, що може йому загрозувати та про способи уникнути небезпеки або поведінки за екстремальних обставин.

У той же час інформованість має бути обмеженою, коли йде мова про розповсюдження відомостей про жертву злочину, що робить важливим існування принципу конфіденційності, тобто певної таємності зведень такого роду, зокрема анкетних даних. Це особливо важливо у випадках сексуальних злочинів. Недотримання конфіденційності може призвести до вторинної віктимізації потерпілих, незаконного втручання в їх особисте життя.

У різних країнах є дискусійним питання про актуальність цього принципу у рамках кримінального процесу [19; 20, с.363-364]. В Україні кримінально-процесуальним законодавством передбачені, наприклад, закриті судові засідання по справах про деякі статеві злочини. Зрозуміло, що цей принцип важливий і для віктимологічної профілактики. Неетично назвати, адресуючи широкій аудиторії,

наприклад, персональні дані конкретно тих, хто може стати потенційною жертвою злочину в залежності від способу життя, рівня майнової забезпеченості тощо. Такі відомості можуть бути доступними лише для суб'єктів віктимологічної профілактики.

Таким чином, для віктимологічної профілактики характерний такий феномен, як імплантація цивільно-правового принципу диспозитивності. Їй притаманні й суто специфічні принципи: інтерферентність, добровільність, самостійність, сполучення конфіденційності (щодо відомостей про потерпілих від злочинів) та інформованості (об'єктів превенції). Як можна побачити з вище переліченого, всі ці принципи – загальні та спеціальні – можуть працювати тільки комплексно, у взаємозв'язку, доповнюючи і навіть детермінуючи один одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. -СПб.: Питер, 2002. -304 с.
2. Алексеев А.И., Герасимов С.И., Сухарев А.Я. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы: Монография. -М.: Изд-во НОРМА, 2001. - 496 с.
3. Философский словарь /Под ред. И.Т. Фролова. -М.: Политиздат, 1987. -590 с.
4. Криминология: Учебник /Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. -М.: Изд-во БЕК, 1998. -566 с.
5. Криминология: Учебник /Под общ. ред. А.И. Долговой. -М.: Изд-во НОРМА, 2001. -848 с.
6. Криминология: Учебник /Под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. -М.: Юристъ, 1999. -678 с.
7. Криминология: Учебник /Лихолоб В.Г., Филонов В.П., Коваленко О.И., Михайлов А.Е. /Под ред. В.Г. Лихолоба и В.П. Филонова. -К.-Донецк, 1997. -398 с.
8. Зеленецкий В.С. Общая теория борьбы с преступностью. -Т.1. Концептуальные основы. -Харьков: Основа, 1994. -321 с.
9. Конституція України: Офіц. видання. -К.: Вид-во "Право": Україн. правнич. фундац., 1996. -55 с.
10. Блувштейн Ю.Д. Правовое регулирование профилактики преступлений: понятие и перспективы развития // Правовые проблемы профилактики правонарушений: Тр. Академии МВД СССР. -М.: Академия МВД СССР, 1985.
11. Телушкин Р.Й. Еврейский мир: Важнейшие знания о еврейском народе, его истории и религии. -М.: Мосты культуры, 2000. -Gesharim, Jerusalem, 5760. -567 с.
12. Голіна В.В. Попередження злочинності: Конспект лекцій. -Харків: Українська юридична академія, 1994. -40 с.
13. Зелинский А.Ф. Криминология: Курс лекций. -Харьков: Прапор, 1996. -260 с.
14. Закон України "Про міліцію" від 20.12. 1991 р. // ВВР України. -1991. -№ 4. -Ст.20.
15. Емельянов В.П. Гражданское право Украины: Практическое пособие. -Харьков: НПКФ «Консум», 1996. -236 с.
16. Советский энциклопедический словарь /Гл. ред.

А.М. Прохоров. -М.: Сов. энциклопедия, 1989. –1632 с.

17. Гражданское право: определения, понятия, законодательство: Учебно-практ. справочник /Под ред. Е.О. Харитоновой. -Харьков: ООО «Одиссей», 1998. –384 с.

18. Ожегов С.И. Словарь русского языка /Под ред. Н.Ю. Шведовой. -М.: Изд-во «Русский язык», 1978. -846 с.

19. Bash, C. New Directions from the Field: Victims' Rights and Services for the Twenty-First Century, Washington,

DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office for Victims of Crime. –URL: <http://www.Victimology.NI/onpub/literature/litinternet.html>. -452 с.

20. Шнайдер Г.Й. Криминология /Под общ. ред. Л.О. Иванова. -М.: Изд. группа «Прогресс»-«Универс», 1994. - 504 с.

Надійшла до редколегії 29.05.2004

ЛАКТИОНОВА Т.В. ПРИНЦИПЫ ВИКТИМОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ
Рассмотрена необходимость обоснования принципов виктимологической профилактики преступлений и предложена их система.

LAKTIONOVA T.V. THE PRINCIPLES OF THE VICTIMOLOGICAL PREVENTION
The necessity of reasoning of the principles of the victimological prevention and proposal of that system.

УДК 323.28

О.В. САВ'ЮК

Національна академія внутрішніх справ України

ДЕФІНІЦІЯ ТЕРОРИЗМУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Виконаний аналіз синонімічних понять тероризму, та надане його авторське визначення.

Сьогодні проблемою номер один є тероризм, а після подій 11.09.2001 року в США три тисячі людей тридцяти чотирьох національностей втратили своє життя в Нью-Йорку, Вашингтоні і Пенсільванії, стали жертвами безпрецедентної за розмахом терористичної атаки. Вони зникли на очах рідних і друзів, коли весь світ спостерігав цю подію з жахом і відчаєм. Вересневі атаки змінили світовий порядок. Важко сьогодні уявити всі наслідки цієї події, але світове співтовариство відчуло, що світ став більш небезпечним і незахищеним порівняно з тим, яким він був раніше. Дивно, але це факт, події в Нью-Йорку та терористичні атаки в США, стали для людства своєрідним "новим-старим" явищем. Тобто, всі знали що такі загрози є, але давно про них забули. Після викрадення "Армією визволення" Патріції Херст чи вбивства Джона Кеннеді ніхто не писав, що тільки за один день "світ став іншим", що в цей день "всі почули себе беззахисними", що далі "такого життя, яке було раніше, вже не буде". Шкода, але тепер всі емоції та вигуки, які так довго накопичувалися, разом вилились на сторінках газет та екранах телевізорів. Звичайно, краще пізно, ніж ніколи, але краще все ж таки було би раніше [1]. Над громадянським суспільством нависла така небезпека, яка може зруйнувати не тільки це суспільство, але й людство в цілому.

Заглянувши в історію, можна побачити, що тероризм супроводжує людство з давніх часів, як тільки влада над людьми стала приносити матеріальні блага і перетворилася в мрію окремих особистостей, для яких не існувало поняття християнських заповідей, моралі, людяності. В ХХІ столітті він перетворився в біду "без границь", на що впли-

нули технічний прогрес і боротьба за владу в світі деяких релігійних екстремістських течій і цілих релігій. Розвиток техніки, транспортних засобів і можливості міждержавних повідомлень різко підвищили мобільність терористів. Заложивши бомбу в одній державі, злочинець може знаходитися в сотнях і навіть тисячах кілометрів від небезпечною місця. Тому в світі з'явилися нові загрози безпеки і дане питання повинно стати першочерговим в пріоритетах міжнародного співробітництва. Під цими новими загрозами слід розуміти тероризм, руйнування докілья (оточуючого середовища); екологічні кризові ситуації; поширення СНІДу та інших епідемій; міжнародну злочинність, нелегальний обіг зброї та радіоактивних речовин; наркобізнес; порушення прав людини; внутрішні конфлікти; неконтрольовану міграцію; біженців тощо. Тероризм – це загроза правам людини, верховенству права і демократії, внутрішній і міжнародній безпеці, тому такі загрози вимагають вивчення й аналізу, посилення міжнародної рішучості і багатостороннього співробітництва.

Світовий тероризм має тенденцію до стійкого зростання: якщо у 80-х роках зафіксовано від 500 до 800 (1985 р.) терористичних актів, то у 90-х роках – понад тисячу. Як зазначають криминологи, терористи з кожним роком вдосконалюють свою діяльність, терористичні акти стають все більш організованими, вчинюються з використанням вибухових речовин і сучасної зброї, завдають шкоди здоров'ю і забирають життя людей [2]. В Росії в 1996 р. число терористичних акцій збільшилось в 2,5 рази у порівнянні з двома попередніми роками. В міжнародному масштабі тероризм в ХХ ст. розповсюдився як страшна епідемія [3].